

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ :

десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА :

на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1 ф. Рукописи се не враћају.

НОВИЈА КЊИЖЕВНОСТ СРПСКА.

Јавно предавање Тодора Недељковића.

Откако је пала српска држава, синови и кћери српске непрестано служе туђе господаре. У почетку овога столећа почео је српски народ да осећа снагу своју и отважио се, да поврати што је изгубио. Његови први покушаји уродише добрим плодом, али је то тек мала кнежевина, која дође до своје самосталности; већина народа још сагиба главу под туђинством. Кад све српство задобије своју слободу, онда ћемо тек угледати свестрани и једноставни развитак народни.

Од онога доба, како је народ српски осетио да може бити самосталан, и у својој кући већи од својих господара, само ако пред њима не узклучи, почео се живље и разноврсније развијати његов живот. Мисао слободе, која је у то доба просевнула из Париза кроз целу Европу, заблистала је и пред очима јадне раје, — и дух се српски почео да развија. Сваки беше устао, да својим силама помогне и унапреди живот народни, и тако се поделише, и сваки узе посао, за који је највише способности и одушевлења имао.

У тим околностима, ја бих да погледимо на рад једних људи, који изказују реч народну, који су глас народа, откако је он оставио гусле и изишао на пољане, да у дело приведе, што је дотле у дубравама певао. Ја бих да погледимо на списатеље српске, на књигу српску, и да видимо, шта је она радила и колико је унапредила живот народни откако се почела борба за слободу српску.

За време, које је текло од сеобе народа под патријарсима до почетка овога столећа, и које обузима преко сто година, једва се

налази по гдекоји Србин, који је што написао. На једној страни газише народ Турци, а на другој га ломише свакојаки ратови, у којима је залагао свој живот у корист својих угњетача. У тој бури не дадоше мира ни души његовој: гонише га језујите да и веру своју преврне. Народ, који се под Турцима једва био изједначио, дошао је амо да му се опет наметну аристократе и светске и духовне, који нађоше себи узоре у аристократији угарској и аустријској. Тако смо имали у то време богати спахија и калуђера, само нисмо имали ниједног списатеља, који би народ поучио, како ће напредан бити. Беше истина по гдекоја школа, као у Карловцима, Даљу, Осеку, Новом Саду, али још слабо знамо, која су добра отуд изишла. Знамо пак то, да је народ био неук, остављен сам себи у стварима, које су му највећма узнемиравили: не дадоше му да уреди цркву, не дадоше му ни најмање поуке, која би бар у један катихизис стати могла. Народ је био тако запуштен, да је сву срећу и славу своју тражио и налазио у једном сталежу, у којем је мислио, да се налазе свеци, који по земљи ходе. Тако је било, до на измак прошлог столећа.

У то је време бежало једно шегрче преко банатских равница у Фрушку гору. Гонила га је жеља, да се међу свецима и он посвети. Он је ушао међу њих, и тражио је међу њима ране побожној својој души, и — за мало времена видимо то самоуче, где скида образину претворној светињи. Чили дух његов скида мрачне ризе са себе и полази у народ, да му као раван и рођен брат његов прозбори, да је само једнакост међу људима светиња.

Ви већ сви знате, да је то био Доситије Обрадовић. Њиме се изјавила у народу мисао, да се треба ослободити од сваких наметника и подизати величину српску на простим, народним основима. Он први поче говорити народу да се мане калуђера, па да подиже школе и негује домаће васпитање; он први поче давати „савете здравога разума“ и дружити се и разговарати са народом, језиком, који свако разуме.

На његова је уста затрубио демократски дух у народу српском, и позвао све, да се освети, ослободи и уједини.

И уз ту вилинску трубу, чујемо где се на мах одзива и бојна труба у густој Шумадији. Срчани јунаци прелетају брда и долине и позивају браћу своју на оружје, да утврде заставу слободе српске. И међу тим јунацима видимо и негдашње самоуче ђаче, видимо и старца Доситија, где подиже школе и казује народу „истину и правду.“

Још се једанпут догодила слична појава у животу српског народа. Кад је Немања оснивао српску државу, тежило је једно

српче за манастиром, као оно Доситије. Побратим Глиша Гершић карактерисао је на једном од прошлих предавања та два доба овако: Неманић Сава морао је ићи у манастир, да доносе просвету у народ, а Обрадовић Доситије морао је бегати из манастира, да је донесе у народ. Поред тога, можда ће бити значајно по оба доба још и ово: онда је чезнуо за просветом син првог аристократе српског, који је имао велику заслугу, што је сабрао све земље српске уједно, али је учинио и велику погрешку, јер је утврдио систему туторства над народом, те је овај ишао у назадак; а сада је тежио за просветом син простог ћурчије из народа, који се осетио, да над собом не може имати другог господара, осим себе самог, па је с тога пошао у напредак. Онда је завладала аристократија а сад је оживила демократија у народу, то јест, онда су се наметнули великаши, а сада се почео развијати сам народ српски.

(Наставиће се.)

ДРАГОЈ НА ДАЛЕКО.

(Гете.)

Одбеже л' ме збиља, рано?

Баш к'о путник на уранку,

Куд се деде 'наки крас?

Што узалуд мори глед,

Око мене уздрхтано

Тражећ' шеву полетанку

Још ти звони мили глас...

Што му лије песме мед.

Исто тако бадаваде

Свуд те тражи поглед мој;

И песме те зову младе —

О, па врат' се, чуј им пој!

У Бечу, из „Зоре.“

Јован Грчић.

ТЕРМОЛАМА.

Приповијетка Михаила Чајковског.

(Свршетак.)

IX.

Ој давно, давно, још пред зиму, одлетјеше ждралови у далеке земље, хеј тамо за горе, за мора. Окопни снијег, откравише се воде, вратише се ждралови, лете весело цјевајући гру — гру — гру!

Минуше дани, недјеље и мјесеци, а термоламе нема, те нема. Пан Стољник ништа не доби за благо своје, нема ни блага ни

Чивута с благом, као да су у воду пропали. Робови кнеза Шереметова отидоше па се и не вратише, а он виче и камцијом шиба — али му је заман.

Још не би пана Пшуховјецкога, само лети татарин од серашџера Буђаку, лети ка господи хетманима и запомаже: — У име алаха и ресјулаха молимо вас, помозите нам, не дајте нас, јер шејтани од Запорожја господаре по Криму, окретоше све под мач. — Само чауш лети из Стамбула у Варшаву, лети до свијетлог лица краљевога и казује: да дјеца Запорошци попалише сав Крим и исјекоше све што би у њему.

Бијаше то у прољеће; небо јасно, чисто, а на земљи мај. Над Хујвом ријеком сједи пан Дашко на рудини па на жути ђилибар, на абонос чибук, на стамбулску лулу султански тутун пуши. Крај њега је Јелица дјевојка, а до Јелице бркати пан Стољник.

Пан Стољник не донесе термоламе, али давно је већ како облијеће око дјевојке. Јелица лијепо слуша, слатко се смијеша, али једнако говори: Да видимо ако нико не донесе термоламе.

У том упаде козак Харасим, тјеме му се пуши, са слијепих очију зној му капље, а рукама маше. — Оче драги! из горе, од зелене горе иде војска козачка, као за нашега доба.

Стари Дашко поскочи на ноге па гледа оком по далекој степи, оком гледа а ухом ослушкује. Отуд јуре све у скок козачки витези, а напријед језди јунак на враном коњицу, за њим јаше до тридесет друга: нијесу им у руци бојна копља и сабље побједнице, него некаки завежљаји. Сва војска из грла пјева, пјева Боже мили, да чак Хујва ријека хуји, а широка непрегледна степа ори се и тресе од силне пјеваније.

Што ли то Јелица дјевојка тако одмах порумење и преблиједје, што ли јој срдашце не једнако а силно закуца? Та она је Козачкиња, а то иде војска козачка.

Што ли се то пан Стољник тако збуни; брке гриска а ногом о земљу тупка? Та Лех је, а то су браћа Козаци, синови једне матере Пољске.

Иде тихо војска козачка, пред њом јунак на враном коњицу, а за њиме тридесет делија. Или видјеше пана Стољника, или пана Дашка, или Јелицу дјевојку, једно јест, јер ободоше коње и као вихар полетјеше. Кад стигоше до Јелице, сви поскакаше с коња и сацише јој пред ноге завежљаје вичући — термолама — термолама!

Х.

Хај! хај! у љешчинском двору весеље да му нема краја; једу, пију, играју а музика грми.

Пан Дашко удаје јединицу унуку своју, Јелицу дјевојку, удаје је за пана Пшуховјецкога од крви атаманске, драге козаштву, некад асавула запорошког а сада господина и властеличића котельњанскоме селу.

У Јелице расплетена коса, поврх косе красан вијенац, а на њојзи дивна термолама. Ја како је лијепа Јелица дјевојка! Али је и термолама лијепа! Термолама сија и прељева златне и сребрне боје, црвене и плаве — све дугине боје. Јелица невесела, сјетна; жао јој је дјевојачке слободе; жао јој је растати се с дједом, јер ко зна — може муж оставити дом дједа њезина, а мужевља воља то је света воља.

На пану Пшуховјецкому жупан од бјеличастога атласа, контуш од плаветне сајете, појас све сребром подрешен, црвене чизме, сиње шараваре; о бедрима турска сабља, а за пасом јатаган. У руци му чанка с калпаком и челенком. Али што је онако необичан, дивља погледа а мрка лица, што ли му је то? Жао му је што за бијело лиице, за плаве очице дјевојачке напусти Запорожје; јер ожењен не може бити Запорожац.

Ни Дашку баш није најведрије чело, ако му и није обичај невесео бити; њему мучно што не дођоше господин војвода и пани Стољник на весеље његово, а то су најстарији и најбољи пријатељи његови.

Стара Хорпина не штеди ракијице да весеље буде веће. Сви ручају и веселе се, само младенци нити једу нити се веселе.

Кад пође Јелица у ложницу, смотри рантух од златне ламе, дар пана Стољника. — Ој, мамо моја Хорпино! носи овај рантух, да га никад не виде очи моје и никад ми не збори о њему. — Уздахну из дубине срца и убриса сузе од очију.

Кад се пан Пшуховјецки опрашташе с браћом Запорошцима, ухвати се руком за чело. — Господо браћо! ако буде каквог весеља, не заборавите ме; ако сам и жењен, опет ћу с вама на непријатеља. — У здрављу да Бог да! — Глас му задрхта, живо се окрете и отиде к млади својој.

XI.

Право веле људи: први дани по женидби, прве недјеље и први мјесеци слатки су као мед липовац, пролазе брзо као муња небеска. Наша господа младенци и не опажају кад дан дође кад ли прође, ако и знају, што је било јуче да ће бити и данас, да ће бити и сјутра; та једностраност ни мало им није досадна. Они би још хтјели да тако увијек буде — а и добро би било да тако буде.

Вранац Гргурев све драго љето и прољеће прокаса по лу-

кама и пустарама, а јесен и зиму проведе у кошари на оброку. Рже за јаслима, бије тврду земљу копитима; не сједи му се за јаслима, хтио би у бој, али није прилике, јер господар сједи дома; крива сабља Гргурова и бритки мач сина Дашковога висе о зиду једно до другога, а нико их не дира. Хеј! заборавио је пан Пшуховјецки на војну, заборавио је на Запорожје, јер је Јелица тако лијепа, тако мила — ама ха!

Јелица се одијева у термоламу, заборавила на рантух од златане ламе; јамачно је заборавила и на бркатог Стољника; јер је пан Пшуховјецки тако лијеп, тако мио, тако љуби — ама ха!

Стари Дашко радоваше се срећи дјете своје; на крају године пови му Јелица праунуку, опет Јелицу дјевојку. Стари Дашко суче брке, глади Ћитајку на жупану својем, па узима на кољена плавооко дјетешце, милује га и тепа му. — Чедо моје! Унуко јединице моја! Унуче мој Гргуре! дадoste ми праунуку, дајте ми још праунука — Бог ће вам платити!

Али не грије једнако сунце на небу; није ни срећа људска једнака на земљи. Дође доба и староме Дашку: здрав читав, без болести, без икакијех мука, у љубави и с Богом и с људима — и умрије. Плаче и тужи Јелица снашица, бије се у прси, чупа рузу косу своју. И Гргур жао, али шта зна — тјеши жену своју, а дијете се у колијевци расплака, те тако умири мајку своју.

Али не прође све на томе. Велики краљ, пољски краљ, заповједи козацима да јашу коње и да иду на Москова; није вајде мора се слушати што рече велики краљ.

Гргур седлају коња, а Гргур се прашта са љубом.

Она му обисла о врат, загрлила га ручицама па га љуби. — О врати се, драги мој, врати! — И дјетешце му мало даје да га пољуби.

Гргур помилова дијете и пољуби, загрли љубу своју и ватрено је пољуби. — Само ме љуби, а ја ћу се вратити, доћи ћу ја. — И сједе на вранца, поклони се мајци Хорпини, козаку Харасиму и свеколикој чељади. Прекрсти се крстом часним, прекрсти и себе и љубу и дијете, па отиде.

XII.

Лети коњиц степом, лети брзо и журно, јер иде дома, а тамо су јасле, тамо је њега, тамо је красан оброк — жито као злато исто, вода као суза бистра.

Након годину дана и по војевања по Московји, враћаше се пан Пшуховјецки дому својем. Далеко је оставио за собом плијен свој, што га је задобио у кнеза Шереметова, а сам хиташе на

вранцу не би ли зарана стигао да честита имен дан Јелици својој, па кунијаше степену, што је тако дуга, кунијаше дан, што је тако кратак — али заман клетва, кад једва у мркли мрак стиже у Љешчин.

Кака то свјетлост сија отуд из двора, те осјајкује ћа и Хујву ријеку? Каки су то људи, што трче тамо амо по дворишту с видјелом у руци? Гргуур гледа, трља очи, па мисли: сан је.

Истом ступи у сеоски котар, а срете козака Харасима, али не позна ни он Харасима, ни Харасим њега. Гргууру задрхта глас:

— Господине брате, како је тамо код вас? Како је то весеље?

— Све по старом! Пан погинуо у Московји има већ годину дана — а млада госпођа удаје се за пана Стољника...

Гргуур не хтје даље слушати, ободе коња и полетје, а Харасим махну главом — ђаво ли је, смушен ли је — једно јест! — пљуну три пут и прекрсти се крстом часнијем.

Хај, хај, ала је то весеље у љешчинском двору! Јелица снашица обукла термоламу, красно ходи, плаховито игра са бркатим Стољником, приљубљују се једно другому, а војвода и војводиница сједе за столом, пију медовину па бесједе — за недјељу дана биће снаха наша.

У том оскочише врата и с крвавом сабљом упаде пан Пшуховјецки — Јелица цикну — мужевљи труп, вампир муж! — Стољник потрже сабљу, музика умуче, игра се прекиде.

А Пшуховјецки повика — ха жив сам ја, нијесам ја мртав, ја сам овдје господар, на поље из куће моје! — а сабља сијеваше као муња то на десно то на лијево.

Сви појурише, ко на врата, ко на прозоре, и побјегоше вичући — вампир! вампир! и славећи господа Бога. Гргууру се смркло пред очима — ништа не види, оглухнуо је — ништа не чује, лети по изби као згранут и маше сабљом; не чујаше како му Јелица страшно јечи на самрти, не чујаше гласа на умору: она није крива, права је она!

Изнеможе, стаде, па погледа: у свијетњаку још гори свијећа, то она иста изба, у којој је тако дуго срећу гледао, којом се тако дуго сретан шетао; погледа: а на тлима лежи мртав пан Стољник, вас у крви, и шћаше му труп још ногом ударити; погледа: а тамо лежи труп младин у термолами, глава јој осјечена, то је Јелица љепотица; страховито рикну, удари сабљом о зид и излетје из избе.

Затутњише копита коњска на двору, заштекташе и залајаше паншчад, а вихар завија.

У изби војвода и војводиница дижу труп сина својега и плачу.

Стара Хорпина ломи руке и нариче — Еј рано моја, Јелице! Не говораше ли циганка врачара: држи заклетву, не одијевај се у термоламу.

И отиде избом одјек — термоламу — а расплака се дијете у колијевци, тражећи мајку своју.

XIII.

Вријеме бјежи, не стоји, људи старе а ствари се мијењају. Минуше већ двије године од крваве свадбе у љешчинском двору; Јелица цурица поодрасла, већ ћерета језичићем, већ бушеља маленом ножицом.

Пан Пшуховјецки постао кошови на Запорожју; бесједе господода јунаци: Крвљу је купио атаманство, али и не жали крви своје, просина је као воду; с такијем атаманом и да живиш и да умријеш.

Бијаше то баш онда, кад пан Пшуховјецки, побивши под Чехрином Ђурђа Хмјељницкога, идаше по Брацлавској, по Кијевској, пустошећи све огњем и мачем.

А бјеше баш лицем на цара Костадина и царицу Јелену, и стара Хорпина, давши подушје умрлима, изиде с козаком Харасимом и маленом Јелицом на гроб Јелени Пшуховјецкој.

Ту крај гроба, више Хујве ријеке, стоји козак и држи два врана коња, а чело гроба други козак клекао и моли се — стара Хорпина махну главом — добар човјек не заборавља мртвијех.

С друге стране гроба два гуслара ударају у теорбане и пуштају кроза зубе ову пјесму:

Спи у гробу љепотица,	Гробак ти је кућа сада,
Вита стаса, красна лица,	Ти никака немаш јада;
А њезине плаве очи	Сиротице — жалимо те
Не сијају — смрт их мрачи.	Што те клета смрти оте.

Била чуват' ти ћитајку,
Гладак атлас, каламајку,
Била слушајт' своје маме!
А не тражит' термоламе!

Струне дрхтаху друм, друм, друм, а козак се диже с колена, рука му пође за сабљу, погледи и видје дјетешце: то је она! — и узе је у наручја своја.

Хорпина и Харасим повикаше: Пан Пшуховјецки! и прекрстише се крстом часним.

Гргур грљаше чедо своје, љубљаше га и плакаше — дијете се не отима, већ обискује о врат оцу својем.

— Ја сам Пшуховјецки, ја сам убилац! . . . Чедо моје! нека те Бог благослови, али не тражи термоламе, неодијевај се у термоламу! И грко заплака јадан отац; растави ручице дјетиње од врата својег, пољуби је, даде је Хорпини, узјаха коња и одлетје степом, а за њим вјеран козак његов.

Хорпина тражи око гроба гусларе, њих нема, а опет се чини, као да вјетар доноси глас теорбана: друм, друм, друм. Хорпина се крсти крстом часнијем и чита молитву противу нечастивога, а сирота малена Јелица плаче за оцем својијем, пружка за њим ручице у степу и кроз плач тепа: не ишти термоламе, не одијевај се у термоламу!

Минхен.

С пољскога Мито Ракић.

ЈОВО И МАРИЦА.

(Народна песма.) *

Млад каранфил био процватио	Па он шеће нујан невесео,
И зелену башту накитио,	Румено му лице потавњело.
До њег' никла трнава купина,	Мајка Јови тијо говорила:
До купине ружица румена,	„Сине Јово, моје десно крило,
Ружица се истом развијала	„Што с' се Јово пута оставио,
Каранфилу главу нагибала.	„И ти шећеш нујан невесео.
Млад каранфил струком с' узвисио	„Румено ти лице потавњело?
Да би с ружом цвет му се састао.	„Вранац ти је коњиц зачилио,
Ал' купина развила бодљике	„Силно скаче, по зеленој трави,
Не дала им састављати струке,	„Нит' је пасе нити воде пије,
Те са зубом каранфила рани,	„Увом стриже а копитом луна,
А ружице боју с тим потавни.	„Вранац се је зажељео пута. —
Млад каранфил на скоро увену	„Сабља ти је, синко, захрђала,
И мирис му његов сав нестану,	„На калпаку перје потавњело,
А и ружа није више цвала	„А пушке ти прашином понале.
Већ гранама земљици је пала.	„Што с' се Јово чете оставио,
Млад каранфил мајки процватио,	„Е да си л' се женит' наумио,
Млад каранфил нејаки Јоване,	„На далеко заглед'о девојку
Кад је Јово дјецу одрастао	„Пак ти за њом твоје срце вене,
И дораст'о коња и оружје,	„Стид те било мајци казивати,
Четујући гору проходно,	„Што би мајка једва дочекала,
Весео се двору повраћао,	„Да замјену стече за живота!
Кад му било до двадесет љета	„Ако ј' Јово к'о што мајка слуги,
Прође с' Јово горе и хајдука	„Седлај вранца припасуј оружје,
	„Ја ћу куват' шећерли колаче,

*) Почетак и свршетак овој песми на очиглед је дометнут од каквог доцнијег књижевношћу одимљеног певача.

„А ево ти стотина дуката,
 „На јабуку што ћеш дат' ђевојци.“
 Нујно Јово мајци одговара:
 „Да Бога ти, моја стара мајко,
 „Кад ме питаш право да ти кажем:
 „Што сам јунак пута оставио,
 „Румено га лица изгубио
 „И ја шећем нујан невесео,
 „Ну ме почуј моја мила мајко:
 „Кад се света црква покривала
 „Покривала лимом бијелијем
 „Ја сам, мајко, на врх куле био
 „Па потегох дурбин од биљура
 „И ухвати Уну воду ладну
 „И крај воде гиздаву ђевојку,
 „Она суши бјелицу шеницу
 „Осташе ми очи на ђевојци,
 „Мал' не падох са бијеле цркве,
 „Ја се баци руменом јабуком
 „А јабука пред ђевојку паде,
 „Она узе румену јабуку
 „И погледа у облаке млада —
 „Чудо јој је па се уставила,
 „Одкуда се неба румене јабуке? —
 „Па јабуку меће у недарца
 „У недарца до врела срдашца,
 „А ја с' молим на бијелој цркви
 „У јабуку да ме Бог претвори. —
 „Ето сада моја мила мајко!
 „Спремај мени шећерли колаче
 „И дај мени стотину дуката
 „На јабуку што ћу дат' ђевојци.“
 Кад то чула јованова мајка,
 Она цикну ка' 'но змија љута:
 „Мој Јоване, жељела те мајка
 „Одавде се оженити не ћеш
 „Ни узети гиздаве ђевојке
 „Мој Јоване за живота мога,
 „Веће ајде мору ал' Дунаву
 „На далеко загледај ђевојку
 „На далеко теци пријатеље.“ —
 Ту се Јови на ино не може

Удрише му сузе низ образе,
 Злаћане му пушке заљевају,
 Па усједе вранца помамнога;
 Од двора га јунак окренуо,
 Устави га драгој под пенџере,
 Грлом виче јадовит Јоване.
 Грлом виче а грло му дркће,
 Јер се јунак врло накарно,
 Грлом виче сабљом покуцкује:
 „Ој Марице моја суђенице,
 „Сиђи душо пред бијеле дворе!“
 Истрчала лијена ђевојка
 Она слети двору на канију,
 Њојзи Јово десну руку пружа
 Па је баци за се на коњица
 Колико му срцу мила била
 Трипут ју је опасао пасом,
 И четврти од сабље кајасом,
 Још је десном пригрлио руком
 Лјевом држи узду од коњица.
 А да видиш вранца помамнога
 Из уста му бјела пјена бије,
 Из ноздрва модар пламен лиже,
 Из конита жива ватра креше,
 Па окрену друмом на раскршће,
 И на Уну воду нагазио,
 Уну воду вранац препливао,
 Двоје драги на себи пренио.
 Па се фати високе планине,
 У планини црква Моштаница
 И код цркве старац игумане
 И са њиме до два калуђера.
 Ту се шћеде Јово вјенчат с драгом. —
 Кад је био брду на планину
 Пуче пушка кроз јелово грање,
 Пуче пушка остала му пушта,
 Она уби крај Јове ђевојку,
 Главом клону лијена ђевојка
 Једном дахну: „С Богом мој Јоване!“
 Другом дахну и са вранца паде.
 С коња скочи жалостан Јоване
 Једном скочи и драгој прискочи,

Ал' из горе долећела стр'јела,
 Љута стр'јела а од љуће руке,
 Е да Бог да усала му пуста. —
 У зло, Јову, мјесто погодила,
 Баш кроз пуца у срце јуначко
 Расковча му токе на прсима,
 Мор' доламу проби на плећима, —
 Мртав паде млађани Јоване,
 Мртав паде крај своје ђевојке,
 Крај ђевојке тужне зарурнице.
 А вранац се јада нагледао,
 Па он бјежи друмом низ планину,
 И преплива Уну воду ладну
 Устави се пред Јовине дворе, —
 Вранац вришти Јовин чардак јечи —
 Па капију зуби загризује.
 То је чула у двору ђевојка,
 Баш Јелица Јовина сестрица;
 Она слети низ чардаке, млада,
 На капији отворила врата
 И угледа вранца Јованова —
 Сва му грива у крв огрезнула! —
 Гледа вранца није на њем' братца,
 Па се тужна јаду домислила,
 Она цикну до неба се чује
 Од жалости за братом рођеним,
 Вране косе млада расплетала,
 У подруме вранца уводила
 Па је Јела вранцу говорила:
 „Јао, вране, камо је мој брајне?
 „Јао, брате, румена ружице,
 „Што ми тако ти повену нагло,
 „С киме ће се сеја поносити
 „И киме се тужна заклињати?“
 — У дворе је тужна ушетала
 Да казује остарелој мајци.
 Ал' у двору мајке не бијаше
 Ниј' у двору — отишла ј' у гору,
 Она тражи свог сина Јована. —
 Ал' непрође неђељица дана,
 Забележио у Дубици

На Јови се трава зеленила! —
 Мајка Јову често походила
 Више њега сузе прољевала:
 „Сине Јово, прва жељо моја,
 „Је л' ти Јово црна земља тешка
 „Јал' гробница кућа додијала?“
 Јово цвили крст му изговара:
 „Ој старице моја мила мајко!
 „Није мени црна земља тешка,
 „Нит' гробница кућа додијала,
 „Већ ми ј' тешко, моја стара мајко,
 „Тешка ми је моје драге рука
 „Што ме, мајко, мртвог обавила,
 „А ја драге загрлит' не могу,
 „Нит' загрлит' нити пољубити,
 „Мртва рука не може грлити,
 „Ладна уста не могу љубити
 „То је мени најжалије, мајко,
 „Што умрије а не пољуби је! —
 „Змије му се око срца легле
 „Ко нас двоје овде оборио,
 „У студени камен претворио.
 „Још те молим моја стара мајко,
 „Рани мени вранца гиздавога
 „Рани вранца за млађега братца
 „У гори га вако не остављ'о
 „Ко што ј' мене оставио млада!“
 Сунце се је јада нагледало,
 Црна земља травом повенула, —
 Мртва мајка на гробу је пала
 У струден се камен претворила,
 Под њим змије гњездо савијале,
 Око њег' се кунина обвила,
 Из Јове је каранфил поник'о
 Из Марице румена ружица,
 Савија се румена ружица
 Савија се око каранфила
 Ко ђевојка драгом око грла.

О КАРАКТЕРИМА.

Јавно предавање дра Стевана Павловића.

(Наставак.)

Овде смо из књиге живота људског поменули два јунака, који за правду и истину свој живот прегореше. А сад ћемо споменути јунаке, који ради њих и природно чувство своје загушују, и што им је најмилије жртвују; јер има болова који надмашују самртни бол који сами претрпимо; кашто је теже трпети туђег него свога бола.

Историја римског народа приповеда нам, да је у оно време, кад је прогнани тиранин Тарквин око г. 510. пре рођења Христа хотевши опет заузети престо римски учинио заверу, уз Луција Тарквинија Колатина био други консул римски Луције Јуније Бруто. Народ римски за то, што они спасоше слободу своје постојбине, и што му би узданица у њих, изабра их, да они уместо прогнаног краља управљају државом римском. У завери против државе римске, коју диже Тарквин, бише умешана и два сина Брутова Тит и Тиверије. Брут требаше да им као државни поглавар суди, кад црну смрт заслужише. Али су Брутови синови исто тако синови и постојбине своје, која још веће право има над њима него и сам им отац. Они су исто тако везани за закон постојбине своје као и синови других отаца. И Бруто стеже своје срце очинско, поклони се правди која треба да је свима једнака и нада све узвишена, и оба своја сина осуди на смрт, за углед потомцима и отцевима свију времена, да ради правде, ради одржања општег добра треба и оно, што им је најмилије, да прегоре. Нека се на Брута угледају судије свију народа, какви ваља да су свештеници правде, ради које не само треба да угуше страсти него јој и што им је најмилије жртвују.

И наш народ зна показати јунака, који је ради закона и правде, ради општег добра своје рођено прегорео. То је, који је први потресао и разбио окове србске, Ђорђе Петровић или Карађорђе. Он је имао рођеног брата, којег је јако миловао. Али овај погази закон онда, кад је Србину требало највећма хранити га, те на силу обљуби туђу жену. Потужнише му се сродници њезини те рекоше: зарад тога дигосмо се на Турке, а ево твој рођени брат гази закон и поштење. И Ђорђе за љубав правди и поштењу, за љубав општем добру погуби рођенога брата свога. Један живот усахну, са којег зацвели братово срце Ђорђево, али зато је правда, зато је народ српски, што роди таковог сина, који се успореди са првим јунацима на пољу, где се дели мејдан за

правду и поштење. Он прегори свога брата, али милијунима браће остави углед, да ради општег добра треба прегорети и рођеног брата!

Још једног јунака да споменемо из народа нашег, у коме се управо карактер целог нашег народа огледа, јер наш народ певавајући његова дела, сам је своја дела и себе самога певао. Ја ћу се други пут потрудити, да пространије покажем, да је то доста тако, а за сада напомињем само, да се можемо рговати, што је наш народ у таквом јунаку себе оличио. Мане његове, без који није ни један јунак на ни један народ, губе се према врлинама, као магла испред сунца. Пошто вам то казах, напред ћете знати који је то јунак и да вам га не кажем — то је Краљевић Марко. Он је показао свој јуначки карактер код такве намаме, ради које је највише крви пролевено. А њему није требало крви пролевати, него само реч казати, па да задобије себи силу и славу, за коју се људи тако отимају. Али њему би славнија и дичнија правда, њој прегори и себе и отца и родбину своју, па чак и потомке своје. Цар србски, Душан силни, премину те остави након себе наследника јединца свога, младога Уроша. Али отац Краљевића Марка, краљ Вукашин, и стричеви деспот Угљеша и војвода Гојко полакомише се за царство те га сваки себи хтеде присвојити. Кад се не моглоше сами намирити, позваше да им други пресуди, коме треба да допадне царство. Од силе њихове нико не смеде суда изрећи, јер ако једном за право да, другом ће се замерити. Не смеде ни сам протопоп Недељко, који је „светла цара причестио и исповедио“, него рече да се за то пита Краљевић Марко, па ће он право казати:

„Јер се Марко не боји никога,

Разма једног Бога истинога.“

Допаде тај глас Марку, а он као послушан син, отиде најпре да зашита своју Јевросиму мајку, а мајка му рече:

„Марко сине, једини у мајке!

Не била ти моја рана клета,

Немој, сине, говорити криво,

Ни по бабу ни по стричевима,

Већ по правди Бога истинога;

Немој, сине, изгубити душе;

Боље ти је изгубити главу,

Него своју огрешити душу.“

О кад би тако свака мати српска световала синове српске, каквих бисмо имали детића у народу нашем, и како би се умалили изгубљени синови! И Марко послуша и мајку и своју јуначку

свест те пресуди царство младоме Урошу. Разгњеви се Вукашин краљ те потрже ноже да погуби Марка. Јунак Марко, који се још никоме са мејдана не уклони, бежи од свога родитеља, јер као што наш народ пева „њему се не пристоји са својим се бити родитељем.“ Али онога, који правду брани, сам Бог чува, па тако сачува и Марка. Јер из цркве Самодреже, око које бежи Марко, зачу се глас, да бежи у цркву, „да не погине од свога родитеља, а за правду Бога истинога.“ Марко побеже у цркву, а црквена се врата за њим затворише. Вукашин махну ножем и мишља да је убио свога сина, али се опет зачу глас из цркве „да није посекао Марка, веће анђела Божијега.“ Да дивнога карактера јуначког и да дивне вере народне! Народ верује, да ће творац небески допустити, да му се пре и анђелу науди него човеку, који брани правду. Али за то се на Марку и испунио благослов цара Уроша:

„Куме Марко, Бог ти помагао,
Твоје лице светло на дивану!
Твоја сабља секла на мејдану!
Нада те се не нашло јунака!
Име ти се свуда спомињало,
Док је сунца и док је месеца.“

И тако Краљевић Марко показа узор карактера у правди.
(Свршиће се.)

ПРИРОДНА ПИЋА.

Од дра Отона Ула.*)

„Пређе ти могосмо, бого мој, живети у незнању, јер бесмо мирни и сретни; ал' у овим немирним временима, која ваља да претуримо, мора нам наука притећи у помоћ!“ Тима се речима, по казивању једног француског ђенерала, теше данас арапи, кад већ више не могу да удаље и да отерају цивилизацију и њезине пратиоце од својих шаторева. Но не морамо се вијнути баш међ Арапе, да чујемо те речи, и код нас се по чешће дивани на ту ворму. И нама ваља да помогне наука свугде, где нанесоше квара лакомисленост, незнање и лењост. У срећи је не познајемо, нужда нас тек научи, да се бацимо њојзи у закриље. Ни на што се не могу те речи боље применити, него на одржање и препитавање нашега тела. Наука о здрављу, медицина, сматра се свугде управо

*) Из дела: Die Chemie der Küche etc.

као наука за болесне, никако пак за здраве, дакле као наука, која је тек у нужди добро дошла. Нужда је да богме већ одавне ту; на сваком месту прете болести; нарави и начин живота сами их доносе са собом. Саме лековнице (апатеке) не помажу више, — јасан доказ, да није чиста ствар са самом махином — кад већ хоћемо да назовемо тако наш организам. Мора да градиво, т. ј. храна наша, ништа не ваља. Па ипак свако жели, — а ко би му ту и замерио шта? — да што више поживи здраво и на миру!

Како се може ту помоћи? Жуђено бацамо натраг поглед свој на оно сретно и мирно стање, на онај рај људски, како радо називамо стање природне човечије невиности и сировости, где је човек, не знајући за тај неброј заводљивих дражи културе, ишао само за својим природним нагоном и непосредно узимао из руку природних своју храну. За нас је та срећа минула у неврат. Стомак је наш друкчији, па и саму смо природу променили, воће онежили, животиње умноговрстили. Ми живимо у немирним временима, у борби са стотином дражи и потреба, којих се не можемо одрећи, ако не ћемо да трајемо дане као у пустињи. Па шта би смо радили, кад би се затекли тако у природном стању људском? Одговора на то питање налазимо данас међ дивљим народима. Имали би да бирамо између меса, шта више и самог човечијег меса с једне, и воћа и коре од дрвета с друге стране. Може ли нам сирови Канибалац, може ли нам мекушни Инђијанац узор у томе бити? Или ћемо се обратити пуно искуснима Јелинима и Римљанима, којима се многи диве и чуде? Не би ли морали тада повратити и оне драконске државне законе, да би привикли стомах наш на непријетну ону црну чорбу Шпартанаца? Или ћемо се чему научити на богатој трпези расипљиве римске властеле, која притицаше средствима за повраћање, да би добила места за своје раскошлуке? Искуство не зна ту помоћи. Животињски нагон води човека само дотле, док је он животиња: но где је култура наметла стомаху узде, ту је нарав закон. Понос нам не допушта, да се повратимо у стање животиње, а ипак хоћемо да се отресемо од нарави. Једини нам дакле спас остаје у — науци.

Наука нам је већ наговестила, из којих се стихија подиже тело; она нам сад мора показати и то, где можемо наћи тих стихија, те да их дамо организму, да их употреби за се. Оно само може бити права храна, које ће постати правим градивом за човечије тело.

Да изнађемо елементе, из којих се подиже и гради човечије тело, олакшано нам је тиме, што могосмо већ у крви видети као

течно тело човечије, које постаје, у коме беше спојено све оно градиво, пре но што почињу њиме постајати оне силне промене у разним органима телесним, којима се променама бар већим делом уклоне нашем оку. Не би нам тако лако пошло за руком, да излучимо из небројених оних материја, што их човек прима као храну у себе, опште, за грађење организма нужне и употребљиве; па било да би нам могло поћи за руком, да изнађемо каку прилику сваке хране, која би могла заступати сва својства каког јестива, све питне материје. Такова узора свакој храни одиста и има, а то је храна дечија из материних дојака — млеко. Баш у оно доба живота, где се најбујније развијају све тканине тела, где се најживље подиже и зграђује тело, материно је млеко једина храна човеку. Има ли лепше, свежије животне слике, него што је одојче, бујан пунољак човечији? Па кад млеко може да створи такав живот, онда мора у њему бити свију оних материја, из којих постаје крв, животни сок и тело. Ако и где, то морамо наћи у млеку елементе хране, просту пићу.

Не смемо се варати, што нам изгледа оно сасма просто. И крв нам је изгледала као каква проста течност, па ипак смо нашли у њој кијамет битно разних материја. Већ смо свикли, да разликујемо у млеку различне састојке. Знамо већ од давна за његове знатне продукте, за сир и младо масло (путер), а по слатком кусу можемо мислити да у њему има и шећера. Да има у њему и воде, знамо веома добро, и као нешто ново, што дознајемо од хемичара, највише ће нам бити то: да има у њему и соли, особито фосфорно-киселе калијеве и горке соли, кухињске соли и хлор-калија, па и сама гвожђа. Но највећма нам мора пасти у очи особито сударање између тих састојака млека и оних у крви. Тамо беланце, маст, сладор (шећер) и соли, овде, само у друкчијем размеру и форми, беланчаст казејин, масло, млечни сладор и исте соли. Ми морамо на сваки начин пристати уз оне, који веле, да мора бити извесна подударанја између састојака крви и хране, између градива и пиће (хранива) организма. Кад дакле у маси једива, што нам даје природа, потражимо битних и општих материја, које једино дају важност свакоме јестиву, то видимо, да им изглед мора бити оличен у општим састојцима крви и млека. Беланчаста тела, масти, сладор и неке соли, е то је пића за човечије тело.

Када усахне слатки извор с материних прсију, онда природа отвори своју ризницу и нуди човеку све своје благо као накнаду за оно што је изгубио, само у промењеној форми и смеси. Живот развија све своје дражи и у детету се пробуди пријемљивост за

њих. Сама разноврсност живота пружа разноврстна јестива. Кад би хтели, да зградимо така човека, у коме би се стицала сва индивидуалност, сва различност не само спољашњих форма, него и характера, осећаја, назора у размерну јединицу, то би могли доћи најлакше до тога, кад би осудили све људе, да се за на век захрањују млеком. Но може ли се помислити на свету што досад није, очајније, него што је такав живот у једноставном без дражи сумраку, где би морала угаснути ватра и срца и духа? Но човек већ једном живи у свету од материја; материје утичу на њ, од материје постаје. Различност дражи, различност хране и различност у развијању душевних клица условљавају међусобно једно друго.

(Свршиће се.)

ПОДЛИСТАК.

У Славонији и Срему.

Белешке с пута.

(Наставак.)

Али да се вратим Винковцима. У вече био сам дуго са својим пријатељима у кавани. Кад сам се кући мог старог газде враћао, беше ноћ пуно бајна. Баш сам пролазио крај куће Ј. кад се у њој свећа угасила. Застао сам мало и груди ми се надимаше под лаким теретом једне свете успомене. У тој кући живела је госпођица, коју сам негда волео, управо једина, која ме је у љубавне мреже спутала, јер то ми беше досада прва и последња љубав. Био сам тада ђак, младић пун живота и племенитих осећаја. Ум и тело почеше ми се развијати, па није чудо, што ми у том знаменитом животном процесу душу нека тужна празнина испуњаваше. Још непознат видох једном у цркви, како се једно бледо девојче скрушено богу молило. Од тог тренутка не беше више празнине у души мојој. Љубав ми је пунила ноћи, љубав ми скраћиваше дане. У силном жару младости почех певати и неизказано сам се радовао, кад ми коју песму ондашњи наши часописи печаташе. Четир године био сам у Винковцима и за све то време волео сам бледу богомољку са једнаком ватром. На то ме сетила свећа у Ј-вој кући. Кад дођох дома, легох у постељу, и у сну ме забављаше још она света успомена.

Кад сам сутра посетио Ј. рече ми његова лепа госпа, да је Ленка (тако се зваше она бледа госпођица) већ две године удата за свекрвником у П. и да јако задовољно живи. Рекох, да се томе радујем и, доиста сам се радовао, јер сам знао, да је ја никад неби могао усрећити.

Но ипак сам мало поцрвенио, на што се гђа Ј-ћка, која је за тајну мог срца знала, лако насменула. У исто време кад и ја дошла је к њој у посету једна млада госпа, која ми је као гђа А-ћка претстављена и која је непрестано, и то доста неспретно, немачки говорила. Кад ме је домаћица на поласку до у ходник испратила, узмем себи слободу, да је за ту госпу занитам.

— Ал' молим вас милостива, одкуда је гђа А-ћка?

— Из Б., кћи др-а М.

— Др-а М., па тако радо немачки конверзира.

— Зашто се чудите, ви знате, да је то овде нобл, — одговори леша госпа, која је добра Срикиња била.

— Нобл! Заиста геније владике М. мора сад плакати.

Пре два дана телеграфисао сам брату трговцу у Загреб, да сам овде, и баш кад сам данас ручао, дође ми од њега из Градишке порука, да из Винковаца неодлазим, јер ће и он сутра овде бити, па жели да се састанемо. Ја с моје стране закључим, да му до Шамца на сусрет изађем. Одмах чим ручам, нађем кола и дам се на пут. Баш ове године просечен је до Шамца нов друм. Пре се у Роковце поред Босуца ишло, што је више времена требало, а сад је направљена права линија кроз шуму. Кад се старим друмом иде, пролази се поред развала једне старе православне цркве. Околни Шокци зову је влашки манастир, иначе је познатија под именом Роковачка зидина. Чуо сам за једну версију, по којој ју је Душан у славу св. тројице подигао, кад је на том месту над Лајошем, краљем мађарским, победу одржао. Ћаком сам често до те цркве излазио. Два зида су још цела. Градиво је тврда цигља, и не да се рушити, ма да су пре Роковчани то често почињали. Слика по зидовима већ је сасвим нестало. За моје време могло се још трагови од две видети. Као што с тешким напором распознати моглох претстављаше једна св. Ћурђа. Препрате дели зид. Развале те предмет су многих сказака. Ко ту није копао и ко ту некопа новаца! Да ли са успехом, није ми познато. Свакако би вредно било, да се који од наших стручних зналаца закани овамо. — Ја сам путовао новим друмом. Пређох Роковце и Андријашевце, која места само један мост преко Босуца дели, и око четир сахата стигнем у Церну, де смо мало коње одморили. Церна је лепо велико село са обе стране Босуца. На десној страни небеше пре осамнаест година ни једне куће, а данас ће их ваљда бити тридесет. Из Церне води пут у Бабину Греду, највеће место у бродској пуковнији (4027 д.). До по пута иде се непрестано кроз шуму, после се излази на чистину. Крај Бабине Греде тече Берава. Под сам сумрак дођох у Шамац на Саву. Шамац је мало сеоце са нешто преко 400 становника, но положај му је по трговину веома згодан. Недалеко од села улива се Дрина у Саву.

Читав сахат морадох чекати, док је сисачки брод стигао. Седох одмах с братом на кола, и поред немирне Вучице упутимо се Бабиној

Греди, де канисмо преноћити. Кад пролазисмо покрај Дубочице, пограничне страже близу Шамца, хујаше словенска Сава и некоја ватра са бродова пламтила је на њеним снажним недрима, слика, што се у немој ноћи опраштајући се пролећа врло красно издаваше. С ону страну дизаше се дрвеће небу под облаке И намах ми беше мисао у Босни. Света надо! У Бабиној Греди играше на пољу пред крчмом коло. Ту затечемо још више пријатеља, те веома пријатно вече проведосмо. У три сахата у зору бешмо већ опет на колима, на путу у Винковце. Западно небо беше још звезда пуно. Поневах по чаровном свитку расхлађујуће јунске зоре миле песмице, што на овој лепој, али занемареној земљи поникоше. Нада ме одушевљаваше, да неће ни година проћи, а да ће Србин на овим пустим лединама крсташ-барјак забости. Ваљда се и ја нећу увек варати!

Још два дана пробавих у Винковцима, после се опростим с тим милим местом, и управим свој пут у Митровицу. У Товарнику се дуже задржах код једног пријатеља, те тако већ беше сумрак, кад сам у Шид приспео, нашто се решим, да ту конакујем. У вече беше више друштва у крчми, (Шид нема на жалост још каване) у којој сам одсео. Кад сам приметио, да се о стварима разговор води, које сваком Србину на срцу леже, приђем и ја у тај иначе мени непознати круг. Одмах у почетку привуче лик једног већ постарог човека, што је за столом седио, моју особиту пажњу на себе. Он је најмање говорио, но је само ћутећи своју лулу пушио. Као да га читав наш разговор ни мале незанимаше. Лице му беше бледо, очи упале, но ватре пуне, сав израз црта издавао је некрајну тугу под којом је тај иначе снажни човек клонути морао. И ипак ми беше у том лицу нешто познато. Преврћох по данима своје прошлости, и слика једног пријатеља са школе из Винковаца искрену ми пред очи. Живесмо као браћа и склонисмо тврду пријатељску сvezу. Но он је на жалост наскоро по свршеној гимназији умр'о. Био је баш родом из Шида. Та околност побуди ме, да се приближим оном старцу.

— Опростите, што сам тако слободан, да вас запитам, да ли сте ви М.?

— Јесам, одговори, а бледе му очи засјаше.

— Отац покојног Милана М.?

Место одговора нануне му се очи сузама.

— Можда ће вам драго бити, да чујете, да сам заједно с Миланом у школу ишао . . . и кажем своје име.

Старац ме врело загрли и љубљаше ме плачући.

— Ох, ви сте тај, што га је толико пута Милан на болничкој постељи спомињао, ког је у својим последњим тренутцима тако јако желио, да види. Ја незнадох, де сте, те му немогах последњу жељу испунити. Ох, одите, драги господине, у моју кућу, да вас који дан угостим, да ми приповедате штогод о мом сиротом Милану, мом милом јединчету.

Јецаше од тешка бола, и све друштво поче га умиривати, јер знадоше, да се није могао у жалости обуздати, а ту је сваки спомен на сина му изазивао. Ја то несам знао, иначе не бих виновник тог немилог појава био. Мишљах, да му је време жалост умалило, као што је и мени многе болове затрло. Но сваки бол време лечи, само бол родитељски не да се залечити, он тек са гробом престаје.

Из обзира да је већ ноћ не могах ожалашћеном оцу по вољи учинити, да његовој кући идем, но обећам му, да нећу одавде одлазити и да ћу сутра к њему доћи. Тако се растанемо. Ја сам своју реч одржао, и за вољу родитеља Миланових останем три дана у Шиду. Непрестано их могадох тешити, нарочито сироту мајку, која је увек плакала.

Шид је велико пространо место; броји 4141 душу, од којих су 520 унијати Русини, 123 римокатолици, 48 Чивути, остали су православни Срби. Шид и оближње Беркасово спадају у спахилук крижевачког унијатског владике Смичикласа. У Шиду има доста лепих кућа. Један поточић дели га у стари и нови Шид. Црква је велика, с поља угледна, но унутра тако јако претоварена накитима, да ни најмање несведочи за укус онога, који ју је градио. Што ми се особито лепо у цркви допало, сви људи стајаше уредно и мирно, а не као по другим местима раштркани и свак себи. Шиђани су врло добри људи и честите патриоте. Поред виноградарства баве се и трговином. Код спахинског двора има и једна мала унијатска црква. Сами Русини гола су сиротиња; жене им имају неку особиту ношњу. Парох у Шиду зове им се Сегеди. Чуо сам га хвалити, те га с тога хтедох посетити, но немогах га дома наћи.

Русини живе у Срему још у Петровцима 500, (русинско село), у Миклошевцима 284, у Бачинцима 260, у Беркасову 200, у Митровици 112 и осим тога појединце још по неким другим местима, тако, да их у Срему свега 2133 има. У Бачинцима беше их пре више, и за цело би читаво село у њихове руке дошло, да срећом не дође у Бачинце за пароха С. П. Његовим настојавањем подижу се Срби опет. „Таков пастир подобајет нам!“

(Свршиће се.)

Књижевне белешке.

* Стиже нам „Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.“ Књига II. У тој су књизи ови саставци: 1. Грађа за глаголску палеографију. Од В. Јагића. 2. Риједко слов. писмо у ватиканском рукопису. Од дра Фр. Рачкога. 3. О мословачком граниту и храстових у Хрватској. Од Љ. Вукотиновића. 4. О времених у хрватско-српском језику. Од А. Вебера. 5. Покрет на словенском југу концем XIV. и почетком XV. столећа. Од др.

Ф. Рачкога. 6. О зукалих и гласилих корњаша. Од Ж. Вукасовића. 7. Бројна вриједност слова (глаголског) ђ. Од Ј. Берчића. 8. Књижевне обзнане: *De mutatione contiguarum consonantium in linguis slavieis. Scripsit M. Hattala.* Од Ђ. Даничића. — Српске народне песме из Босне и Херцеговине. Скупио Б. Петрановић. Од В. Јагића. — *Grammatica della lingua serbo-croata (illirica) compilata da Pietro Budmani. Fascicolo II.* Од Ђ. Даничића. 9. Изводи из записника југославенске академије знаности и уметности. — Препоручујући ову књигу особитој пажњи наших читалаца, не можемо пропустити, а да не саопштимо неке мисли нашег ваљаног књижевника В. Јагића о томе, чега би се ваљало држати свакоме, који се бави скупљањем народних песама и приповедака, и на што би му ваљало пазити, ако хоће да му изађе посао ваљан према научним захтевима. В. Јагић, говорећи о „српским народним пјесмама, из Босне и Херцеговине,“ које је скупио Богољуб Петрановић, вели: „Ја се чудим, како је могла овака збирка изаћи у свет под оваким, одвећ обћенитим насловом, а нигде се не каже, које ове песме певао, од ког ли их имао онај, који је тај зборник у свет турио. После Вука, који је толи опрезно скупљао и још опрезније штампао народне песме, не би човек ни веровао, да ће се моћи заборавити на тај тако важни моменат, без којег многа песма мало или ни мало не вреди. Ако се од пре свет дивнио нашем Вуку те га управо за пример стављао, како ваља купити народно благо — а оно морамо жалибог признати, да су наши потоњи сабирачи заборавили угредати се на њ. Други словенски народи, и пр. Руси, научивши се од нас, како ваља купити народне песме, напредују у том послу, да је милина гледати; а ми који имамо код куће толики узорит пример Вуков — данас смо у том послу назадни. Човек треба само да чује, како су код Руса Кирјевски, Рибников и Јакушкин скупљали народне песме, каким ли се незгодама и неприликама излагали, само да дођу до правог извора народне појезије, само да ухвате песму у њезином чисто народном облику — пак ће се брзо уверити, да су сви наши зборници од после Вука, да и сами Вукови после његове смрти далеко заостали за данашњим научним захтевањем.“ Радујући се писац, што је српско учено друштво у Београду у тако красном и исправном облику на свет издало петрановићеву збирку наставља своје мисли овако: „Ал’ док се с једне стране поуздано надамо, да ће нам се наша народна друштва једнако старати, да још много народних ствари угледа света, осећамо с друге стране све ту живљу потребу, да се већ једном и наука пробуди из садашњег мртвила, да отвори очи па да види, колики је посао чека око испитивања ових народних драгоцености. Дојакошња наша радња на томе пољу врло је незнатна, још нисмо готови ни на почетку, да још и не разабрасмо право, где нам ваља научну грађу започети. Овде рече коју реч овај, онде онај о нашој народној појезији: један лепше и китњасте, други мудрије и опрезније; али све је то пуко затрчавање без озбиљна, подужега на-

пора. Још једнако немамо такога дела, у којем бисмо налазили плодове дужега изучавања народних песама, било у обће свију, било посебице овог или оног круга. А ипак једва да има у нашој књижевности питање, које би било угодније и достојније научног истраживања, него што су народне песме.“

Иза тога прелази писац на новије тумачење митологијских песама, на тумачење, којем новији резултати истраживања сваким даном све то већи углед прибављају, па о томе мисли овако:

„Има међу нашим народним песмама, особито међу онима, што их по обичном тумачењу митологијским зову, врло много таквих, које приповедају нешто нехисторијскога, некаку причу, која или је већ позната из круга разних прича, европских и азијских, или бар има прилике, да би се могла онде наћи. Такове наше песме, ма и биле зачињене слатким именима народних јунака, као што су Душан, Лазар, Краљевић Марко, Љутица Богдан итд., спадају ипак под обћенито, интернационално питање о постанку европских прича, под питање, којем је учени свет већ до данас врло много труда и науке посветио, више него ли га многи од нас и замислити може. Најновији резултати тог питања слажу се готово сви у томе, да је велика већина европских прича, живе оне само међу народом или чак у литературама, истом у хисторијско доба потекла из азијског истока, именито из Индије . . . . Ја прихваћам без страха тај принцип те га преносим на наше народне приповеде и песме. Имајући пред очима с једне стране садржину наше народне појезије — песама и прича —, с друге географски положај нашега народа и његово суседство с оријенталним стихијама, уверен сам већ у напредак, а може се и доказима потврдити, да има збиља и у нашем народном причању и певању доста страних елемената, који су истом у хисторијско доба с поља набављени. Знај ја, да ће се многоме од наших људи чудновато чинити, кад му се рече: садржај ове или оне народне песме или приповетке није оригинална инвенција нашега народа, а није ни остатак од бог зна какова старога веровања из поганских времена, него је оно прича, која се разним путевима у хисторијско доба из азијскога истока к нама доселила. Многи, мислим, не ће хтети о томе ни да чују, јер би то тобоже срамота била по наш народ и његову песничку снагу. Али ја бих се усудио на то одговорити, да оправдам себе и да народ наш одбраним од сваке кривде, да по мом уверењу управо у томе и стоји сила његовог песничког духа, што је кадар од узајмљене грађе творити онаке дивне умотворине, као што су некоје наше народне песме, које у ту врсту спадају; што се његов пластички дух незадовољи тиме, да само приповеда причу онако, како је једном чуо, већ је удеси чак у песму, у којој су мотиви страни помешани с ренимисценцијама из народне прошлости.

Кад се једном призна овај принцип тумачења и према нашој народној појезији као истинити, тада дакако неможе више ни говора бити, да су

све оне песме, где има што ванредно, чудновато и преко наравно, остаци каквог прастарог веровања из некадашње заједнице индоевропске, не може се више свуда помишљати на тобожње комаде митологијскога епоса итд., једном речју: множина песама губи оно митологијско значење, које им се обично подмеће. По мојем мишљењу дакле биће у нашој народној појезији за цело и таквих песама, где се чувају остаци давног митологијског веровања; али уз то има их врло много таквих, што нису друго ван у стиховима спеване приче новијега, хисторијскога, времена. То је у нас она стихија тако зване забавне појезије, која је свуда по Европи позната у форми простонародних прича, само што је код нас, ради особите наклоности нашега народа према епској појезији, такођер народним песништвом овладала; она је без сумње новија од правих наших хисторијских песама старога времена, с којима се најрадије и помешала. Праве границе повући између онога, што би било прадавно, збиља митологијско, и што је текар касније у нашу народну појезију унесено. — за наш је народ у томе питању врло важан моменат: долазак Турака — то је дакако овај час још готово са свим не могуће, док није словенска митологија испитана, нити има довољне грађе од прича и приповедака. Стога за је сада већ и то много, ако имамо само сам принцип тумачења на уму, који ће нас штитити, да непосредно пребрзо у одређивању старости појединих песама; а само се каже, да би ваљало садржину и мотиве нашега народнога песништва помно испитивати те их поређивати и са народном појезијом осталих сродника словенских и са небројеним благом прича источнога света.“

* „Напредак“ јавља, да Александар Сандић, професор у Новоме Саду, намерава покренути лист за друштвене одношаје, хумор и сатиру под насловом „Црна књига.“ Намера ће томе листу бити, да „бележи црне грехове надрианостола и антимиоралиста, да чува српски народ од душевне заразе и обмане појединих и од туђинске псевдопросвете.“ „Црна књига“ излазиће по потреби, а поједини чланци из ње преводиће се и на мађарски и немачки језик.

* Миленко М. Максимовић, јавни правозаступник из Крагујевца, позива на претплату на историјску драму у пет раздела под насловом: „Милош Обреновић војвода руднички или страдање Срба у Србији од 1813—1815. год.“ Дело је то било на позорници у Крагујевцу и Београду о омладинској скупштини. „И ако се г. писац хвали,“ вели „Вила“ „да је публика (ваљда у Крагујевцу) била задовољна тим његовим делом, ми не знамо да је тако и у Београду било. Г. писац даље позива најновију нашу историју да каже о важности његове драме, као да мора бити важна свака драма, која се напише из важног историјског времена и као да се драма мери по важности времена из којег се пише а не по законима естетике и драматске уметности. Као да се хоће да шпекулација води популарним историјским временима на рачун књиж. гласа.“

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ЗАСТАВА. Лист за политику и народну привреду. Од 1. јануара до 19. маја 1867. био је власник, издавалац и уредник „Застави“ др. Светозар Милетић, а од 19. маја 1867. г. издаје и уређује „Заставу“ др. Стеван Павловић. Година II. „Застава“ је излазила до 19. маја 1867. г. у Пешти три пута у недељи in folio у штампарији Хорњанскога и Хуммела, а од 19. маја 1867. г. у Новоме Саду у платоновој штампарији и то до 1. јула 1867. г. три пута а од тога времена два пута на недељу. Стоји на годину 10 фор. а. вр.

СРБИЈА. Политично економни лист. Уређује и издаје Љубомир Калевић. Година I. Излази у Београду сваког четвртка на табаку. У државној штампарији 1867. Стоји на годину: за Србију 40 гр. чарш., а за Аустрију 5 фр. а. вр.

СРБСКЕ НОВИНЕ. Званичан лист. Издаје државна штампарија у Београду. Година XXIII. Излази у Београду три пута на недељу in folio. У државној штампарији 1867. Стоје на годину 36 гр. пор. или 7 фр. 20 н. а. вр.

НАПРЕДАК. Политичан лист. Власник, издаваатељ и одговорни уредник Ђорђе Поповић. Година XX. Излази два пута на недељу in folio. У Новоме Саду 1867. брзотиском Игњата Фукса. Цена му је на годину 10 фор. а. вр.

СВЕТОВИД. Политичан лист. Издаје и уређује А. Андрић. Година XVI. Излази у Београду три пута на недељу, и то једанпут на целом табаку, а два пута на по табака. У књигопечатњи А. Андрића 1867. Стоји на годину: за Србију 120 гр. чарш. а за Аустрију ако се сва три листа преко недеље шаљу 14 фр. а. вр. с поштарином и штемпларином.

---

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

С А Д Р Ж А Ј.

Новија књижевност српска. Јавно предавање Тодора Недељковића. — Драгој на далеко. (Гете.) Јован Грчић. — Термолама. Приповијетка Михаила Чајковског. Превоо с пољскога Мито Ракић. — Јово и Марица. (Народна песма.) Послао Манојло Хрваћанин. — О карактерима. Јавно предавање дра Стевана Павловића. (Наставак.) — Природна пића. Од дра Отона Ула. — Подлистак: У Славонији и Срему. Белешке с пута. (Наставак.) — Књижевност. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска.

Уређује: А. Хацић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.